



De bestuurskamer in 1909.

De eerste bewoners van het tegenwoordige Friesch Museum.

door

Mr. P. C. J. A. BOELES.

De schitterende finantieele resultaten der in 1877 te Lceuwarden gehouden Historische Tentoonstelling van Friesland stelden het Bestuur van het Friesch Genootschap in staat om naar een eigen museumgebouw om te zien. Tot dusverre werden de sedert 1827 bijeengebrachte verzamelingen van het Genootschap tentoongesteld in het „Antiquarisch Kabinet” van de Provincie Friesland, dat laatstelijk gehuisvest was in het Gouvernementsgebouw aan de Tweebaksmarkt.

Het oog viel op de kapitale, zeer hechte en welbetimmerde huizinge, vroeger zeer lange jaren door de familie van Eysinga bezeten en bewoond geweest, gelegen op de hoek van de Turfmarkt en Koningstraat, vlak tegenover de prachtige Kanselarij. Den 23 December 1879 werd dit pand aangekocht en doet sedert 1881 dienst als hoofdgebouw van het Friesch Museum.

Het was stellig een gelukkige keus van het Bestuur. De deftige Lodewijk XVI-gevel, geheel intact gebleven, met hooge ramen, verdeeld in kleine met paarsch glas gevulde ruitjes, het oorspronkelijke ijzeren hek en het typische hooge bordes brengen den museum-bezoeker al terstond in de sfeer van het verleden. De breede marmeren gang met stuc-werk uit den tijd versierd, de prachtige trap van donker eikenhout, alles werkt mee om de oudheidkundige schatten van Friesland in de rechte stemming te doen genieten. Vier der vertrekken van de eerste verdieping

hebben hunne oude betimmering, fraaie schouwen, dessus de porte, diepe vensterbanken met blinden en lage lambri-seering nog behouden, en in hoofdzaak ook de oude plafonds. In de kelderverdieping is de oude keuken bewaard gebleven met wit marmeren vloer, gemetselde fornuizen en aardige glazenkast. Geen enkel deftig Leeuwarder huis uit de 18e eeuw is zoo gaaf tot ons gekomen.

Het stichtingsjaar 1781 is ook bekend sedert 1908, toen de balkenzolder in het vertrek boven de tegenwoordige bestuurskamer bloot gelegd werd. Een eenvoudige timmergezel heeft gemeend het feit dat hij aan deze huizinge gewerkt had te moeten vereeuwigen door tusschen het plafond en de houten zoldering een plankje te spijkeren, waarop hij met potlood had geschreven: „*Pabe Jilderts v. d. Helm heeft hier gewerkt als timmerknecht den 20 Majus 1781*”.

Was het reeds bij overleving bekend dat het Museumgebouw oorspronkelijk bewoond werd door de familie van Eysinga, de juiste bijzonderheden daaromtrent bleven onbekend, totdat de freules van Eysinga te Leeuwarden in het vorige jaar de directie verrasten met de hier gereproduceerde foto, genomen naar een schilderij, waarop de eerste bewoners van het huis in 1786 werden geconterfeit, gezeten in de kamer links van den ingang, de tegenwoordige bestuurskamer.

Dat dit schilderstuk vervaardigd is, mag in alle opzichten een buitenkansje genoemd worden. Het maakt ons bekend met een Leeuwarder interieur, zooals het er in 1786 uitzag, met eene uitvoerigheid die zeer zeldzaam is in dezen tijd, in tegenstelling met de talrijke binnenhuizen, die onze grootmeesters der 17e eeuw door hun penseel vereeuwigden. En dit op zich zelf reeds interessante gegeven wint nog buitengemeen aan waarde nu de kamer zelf bewaard is gebleven als voor een ieder toegankelijk museum-vertrek. De directies van musea, die zich tegenwoordig terecht beijveren om vertrekken uit verschillende tijden ten toon te stellen, moeten bij de meubilering en

herstelling van in den loop der tijden veranderde of verdwenen onderdeelen, deze zoo goed mogelijk trachten aan te vullen met behulp van hetgeen elders bewaard bleef, doch hoe het vertrek er oorspronkelijk in werkelijkheid uitzag blijft dan altijd iets onzeker. Hier echter vullen de schilderij en de nog bestaande kamer elkaar aan en zal, wanneer de middelen het toelaten, de directie in staat zijn dit aardige Leeuwarder interieur nauwkeurig te reconstrueeren, met uitzondering helaas van de wandbekleding. Het beschilderde behangsel, zichtbaar op de schilderij, was bij den aankoop van het huis, in 1879, reeds verdwenen, behoudens het schoorsteenstuk, voorstellende een Italiaansch kustgezicht¹⁾. Een grisaille met voorstelling van twee engelenfiguurtjes in een medaillon, aangebracht boven dit schoorsteenstuk, is er nog en de foto laat zien, hoe in afwijking met de werkelijkheid de schilder de engelen vervangen heeft door de wapenschilden der eerste bewoners.

Overgordijnen waren blijkbaar niet in de mode, wel ondergordijntjes om nieuwsgierige voorbijgangers het in-kijken te beletten en optrekbare raamgordijnen, beneden in een golvenden lijn afgesneden en met franje voorzien.²⁾ Des avonds als de kaarsen opkwamen, werden de nog om hun gaafheid te bewonderen, blank eikenhouten blinden uitgetrokken en gesloten. Zij schijnen alleen met eenige vergulde biezen, ter aanduiding van het vakwerk versierd geweest te zijn. De schouw is van grijs marmer, met een eenvoudige guirlande in het midden en daar boven een houten kap met het reeds genoemde rijk omlijste schilderwerk.

Tegen den dam tusschen de ramen — de kamer heeft

¹⁾ Dit stuk, no. 751 van den catalogus van 1881, heeft veel geleden en staat thans in het depot. Het werd vervangen door een spiegel. De maker is onbekend.

²⁾ Ditzelfde toont de achtergrond van het omstreeks 1800 geschilderd zelfportret van den Frieschen schilder P. Groenfa, aanwezig in het Friesch Museum.

drie ramen -- hangt een langwerpige, vergulde spiegel. Het meubilair is blijkbaar van mahoniehout en voorzien van gebogen leuning en pooten. De vloer is bedekt met een veelkleurig tapijt met breeden rand, gelijk onze Deventer kleeden. Daarover heen ligt nog een kleiner karpert, dat evenals het tafeltje in het midden denkelijk opzettelijk, met het oog op de groepeerling, aldus is geplaatst. Het witte stuc-plafond met groote ovaal van lijstwerk, en hoekvullingen van telkens twee gekruiste bladstengels is op de schilderij niet zichtbaar. En nu de afgebeelde personen, die daar zoo plechtstatig en fraai uitgedoscht bijeenzitten.

Op den achtergrond, voor de schouw, de 34jarige stichter en eigenaar van het huis Jhr. Frans Julius Johan van Eysinga, sedert 1773 grietman van Doniawerstal, waar hij des zomers woonde op zijn buiten te Langweer, aan den oever van een der talrijke Friesche meren ten zuiden van Sneek. Een heerlijk oord voor den liefhebber van zeilen en visschen.

In 1795 werd van Eysinga, tengevolge van de omwenteling, grietman af, doch toen de grietmanschappen na de restauratie in 1813 weer hersteld werden, kreeg hij zijn ouden post terug, dien hij tot 1820 bekleedde. Hij overleed te Leeuwarden den 4 Augustus 1828.¹⁾ Aan zijn rechterhand zit zijne echtgenoot Jonkvrouwe Clara Tjallinga Aebinga van Humalda, vier jaren jonger dan haar man; in rijk gewaad, met tot de schouders ahangende krullen en typisch mutsje. Op haar schoot, het jongste zoontje Jhr. Binnert Philip van Eysinga, geboren in 1785, die in 1811 huwde met Eritia Ena Romelia baronesse van Lynden en in 1835 overleed. Haar schoonvader Schelte Hessel Roorda van Eysinga, de bejaarde grietman van Rauwerderhem, zit bij de ramen, terwijl de andere oude heer, in den leuningstoel, haar vader is, nl. Binnert Philip

¹⁾ Baert van Sminia, *Nieuwe naamlijst van Grietmannen*. Blz. 351.



De tegenwoordige bestuurskamer van het Friesch Museum in 1786.

van Humalda. Zijn oudste kleindochter Catharina Johanna van Eysinga, geboren in 1778, staat naast hem. Zij huwde Menno baron van Coehoorn en overleed in 1850. Het aardige jongetje, dat door den ouden heer van Eysinga wordt vastgehouden, is zijn zesjarig petekind Schelte Hessel Roorda van Eysinga, die in 1829 ongehuwd overleed. Het meisje met het mandje is freule Cecilia Catharina, geboren 1783 en ongehuwd overleden in 1840. Na 1786 werden er nog drie kinderen uit dit huwelijk geboren n.l. Baudina Lucia Ebella in 1787, overleden in 1854; Tjalling Aedo Johan in 1790, overleden in 1858 en Idzerd Frans in 1794, gehuwd in 1817 met Wiskje baronesse van Heemstra, overleden 13 December 1870 in het Burmaniahuis te Leeuwarden.

De voorlaatzt genoemde Tjalling was blijkbaar een groot liefhebber van het visschen. Zijn vriend U. H. Wielinga Huber schreef hem in 1818, aan zijn adres te Leeuwarden „In de Koningstraat” drie uitvoerige brieven over vischkurken, die door een man in Groningen gedraaid werden en dienen moesten om „schrik en dood te verspreiden onder rustige, geschubde bewoners der Langweester plassen”. Er werden niet minder dan 500 besteld à 5 duiten per stuk.¹⁾

Bij het nagaan van de geschiedenis van het museumgebouw in de archivalia van de stad Leeuwarden, nadat onze archivaresse, Mejuffrouw Visscher mijn aandacht had gevestigd op eenige akten in de zoogenaamde „grootconsentboeken”, waarin melding gemaakt wordt van de eigendomsoverdrachten van huizen tengevolge van verkoop, bleek iets zeer merkwaardigs, hetgeen wel door niemand tot dusverre vermoed zal zijn.

Dat geheel symmetrische gebouw, met overal gelijke ramen, gelijke steenen, kroonlijsten enz. zou men zijn hoofd er niet onder verwedden dat het „in eens”, achter

¹⁾ Deze brieven vond ik eenige jaren geleden in een der bergkamertjes achter de bestuurskamer nl. het vertrekje dat toegankelijk is door een deur halverwege de trap.

elkaar werd gebouwd? Nergens is eene scheidingsnaad of kleurverschil in de buitenmuren te ontwaren en toch toonen de officieele stukken met absolute zekerheid aan, dat het gedeelte rechts van den hoofdingang met de drie ramen naast de deur uitziende in de Koningstraat en met vier ramen op de Turfmarkt, waar het gebouw in het geheel zeven ramen naast elkaar heeft, ongeveer 16 jaren later gebouwd is dan de rest.

Immers, den 20 Januari 1797 maakte onze bovengenoemde Jonkheer Frans Julius Johan van Eysinga als naastlegger gebruik van zijn recht om een klein huis, genaamd „de Bargekop” te niaeren, d. i. te naasten.¹⁾ Uitvoerig wordt de ligging van dit huisje, waarin een boekdrukkerszaak gevestigd was, omschreven in een akte van 12 December 1795, waarbij de erven Scheverstein het verkochten aan den bekenden boekdrukker Johannes Seidel, die het pand toen reeds als huurder bewoonde. Als naastleggers worden opgegeven: de Turfmarkt ten O., de Koningstraat ten Z. en Jhr. F. J. J. van Eysinga ten Westen en ten Noorden. De „Bargekop”²⁾ was zoo ongeveer een vierde van het tegenwoordige hoofdgebouw. Johannes Scheverstein, zelf ook boekverkooper, kocht het huisje in 1709 en had toen ten noorden een gedeelte van het huis van Jhr. Hessel Vegilin van Claerbergen, dat vermoedelijk

¹⁾ Het recht van „niaer” was geregeld in titel XII van het eerste boek der *Statuten van Friesland*. Wanneer een onroerend goed verkocht was, had de naastlegger het recht den koop te vernietigen en zichzelf te stellen in de rechten van den kooper, mits denzelfden prijs betalend. Daar de na te melden verkoop van 12 Dec. 1795 blijkbaar niet geproklameerd was kon de heer van Eysinga twee jaar later dien koop nog vernietigen.

²⁾ De gevelsteen met voorstelling van een wilde zwijnskop en het jaartal 1659, uit dit huis afkomstig, is nog bewaard gebleven en te zien in de benedenverdieping van het museum. Inv. no. 690. In 1709 wordt het huisje beschreven als bevattende een voorhuis, voorkamerke, kelderskamer, trap, woonkelder, nog een kelder daarnaast, groote bovenkamer, zolder en vliering.

door *vererving* in het bezit is gekomen van den stichter van het museumgebouw, daar de consentboeken den eigendomsovergang vermeld zouden hebben indien het pand *verkocht* was.

Met deze wetenschap ons museum-hoofdgebouw nog eens doorzoekend en onderling vergelijkend, was er alleen verschil op te merken in de schouwen en plafonds van de drie vertrekken rechts van den buitendeur, die na 1797 vervaardigd moeten zijn, en van de in 1781 gebouwde bestuurskamer en de rijk betimmerde kamer, die tegenwoordig Oranje-zaal heet. De eerstgenoemde schouwen zijn blijkbaar door een anderen meester vervaardigd dan die in de andere vertrekken en ook iets anders van stijl.

De groote symmetrie, de in- en uitwendige eenheid van het gebouw, zooals het nu is, kan alleen verklaard worden, wanneer men aanneemt dat de bouwmeester het als geheel ontworpen heeft, als het ware uitgaande van de gedachte dat het huisje „de Bargekop” vroeger of later het eigendom zou worden van Jhr. van Eysinga. Zelfs met de deuren en de geheele vakverdeling van het stucwerk in den gang en van de Oranjezaal moet op de te verwachten uitbreiding gerekend zijn. Nergens een spoor van latere veranderingen. Men krijgt respect voor den onbekenden bouwmeester van dit fraaie huis, wiens praktische zin en goede smaak trouwens overal voor den dag komen. Het is b.v. een lust om te zien hoe licht hij de kelderkeuken, gelegen aan de vrij nauwe Koningstraat heeft weten te maken en ook in de andere vertrekken voor goed licht gezorgd heeft, waardoor het gebouw zoo geschikt is voor museum.

Het laatst was het verhuurd aan den ingenieur P. J. H. Hayward.

Twee van de nakomelingen van den stichter van het gebouw, hebben jarenlang in dezelfde kamer, waar de eerste bewoner zich liet vereeuwigen, vergaderd als bestuursleden van het Friesch Genootschap. Eerstens de

naar hem genoemde kleinzoon¹⁾ Jhr. Mr. Frans Julius Johan van Eysinga, een Fries in hart en nieren, bekend o. a. als voorzitter van de Eerste Kamer. Ik heb nog enkele jaren het voorrecht gehad hem aan den bestuurs-tafel te leeren kennen. Zijn uitnemend door de Josselin de Jong geschilderd portret (1899) hangt als blijvende herinnering in de bestuurskamer. Kort voor zijn overlijden schonk hij aan het museum den prachtigen verguld zilveren renaissance beker, waarom de antiquairs hem voortdurend lastig vielen. Zijn zoon, wijlen Jhr. Mr. W. C. G. van Eysinga, die in 1895 bestuurslid werd, kon dikwijls met smaak vertellen dat een dier naarstige kooplieden, hem, den zoon, zelfs eens „verdienste” beloofd hadden, indien hij zijn vader kon bewegen om den beker van de hand te doen. Toen er ten slotte f 25000.— geboden was, vond de oude heer den tijd gekomen om den beker inderdaad af te staan nl. aan de instelling, die zetelde in het gebouw door zijn grootvader gesticht, waar het kunstwerk voortaan veilig zoude zijn voor elk bod, hoe hoog het ook mocht stijgen.

¹⁾ Zoon van den voornoemden Jhr. Idzerd Frans van Eysinga.